

Het geheime
LEVEN VAN
DIEREN

**OP ONTDEKKINGSREIS
DOOR DE NATUUR**

OOK VAN PETER WOHLLEBEN:

Het verborgen leven van bomen

FC LOGO PLAATSEN

Titel oorspronkelijke uitgave: *Weisst du wo die Tiere wohnen?*

© 2019 Verlag Friedrich Oetinger GmbH, Hamburg

Deze uitgave:

Nederland: 2020 © Uitgeverij Ploegsma, Amsterdam

Wibautstraat 133

1097 DN Amsterdam

www.ploegsma.nl

www.kinderboeken.nl

ISBN 978 90 216 8003 3 / NUR 223

België: 2020 © Infodok / Standaard Uitgeverij nv

Rijnkaai 100/A11, B-2000 Antwerpen

www.standaarduitgeverij.be – info@standaarduitgeverij.be

ISBN 978 90 02 26942 4

D/2020/0034/22

NUR 223

Vertaling: Martine Letterie

Foto's: Peter Wohlleben, Jens Steingässer, Anja Fischer, Mauritius, Shutterstock, iStock (zie bla. 126)

Illustraties: Stefanie Reich

Boekontwerp: Dagmar Herrmann, two-up

Vormgeving: Hannah Roos

Alle rechten voorbehouden.

PETER WOHLLEBEN

Het geheime

LEVEN VAN

DIEREN

OP ONTDEKKINGSREIS

DOOR DE NATUUR

vertaald door Martine Letterie

Inhoud

DE ONTDEKKINGSREIS BEGINT **6**

8 *Dieren bekijken in je eigen omgeving*

OP EXPEDITIE IN DE TUIN **10**
DIEREN TUSSEN HUIZEN EN AUTO'S **12**
BEKEN, REGENTONNEN EN VIJVERS ONDERZOEKEN **14**
SPOORZOEKEN IN HET BOS **16**

18 *Een thuis voor ieder dier*

ALTIJD ONDERWEG **20**
OP NAAR HET ZUIDEN! **22**
VERHUIZEN ONMOGELIJK **24**
WOONGROEPEN **26**
GROTE VOGELS, KLEINE HERTEN EN EEN HELEBOEL STIPPELTJES **28**

30 *Wat dieren eten*

VOOR DE KLEINTJES ALLEEN HET ALLERBESTE **32**
SAPPIG GROENVOER **34**
VIES IS LEKKER **36**
ZO WORD JE NIET OPGEGETEN **38**

40 *De taal der dieren*

ZINGEN, HINNIKEN, SCHETEN LATEN – DIERENTAAL IS ANDERS **42**
PRATEN ZONDER WOORDEN **44**
BRUTALE VOGELS EN HONDEN DIE NIET TEGEN KIETELLEN KUNNEN **46**
DIERENMODESHOW **48**
DIERENLANTARENTJES, KNIPPENDE HOOGSPRINGERS EN HETE EXPLOSIES **50**

52 *Dierenbaby's*

KOUD EN NAT – DE CRÈCHE VAN AMFIBIEËN **54**
ONTELBAAR VEEL BROERTJES EN ZUSJES IN DE INSECTENCRÈCHE **56**
EEN LEKKER WARM NEST **58**
HULPELOOS, MAAR GOED BESCHERMD: JONGE ZOOGDIEREN **60**

62 *Kleintjes worden groot*

ZONDER OUDERS EN TOCH NIET ALLEEN **64**
HULPELOOS, MAAR GOED BESCHERMD: JONGE ZOOGDIEREN **66**

72 *Dieren-gevoelens*

NIET TE VEEL KNUFFELEN, ALSJEBLIEFT! **68**
VOOR ALTIJD SAMEN **70**

82 *Zamenleven in barre tijden*

ANGST! **74**
MOED **76**
SLAAPKOPPEN **78**
BESTE VRIENDEN **80**
ANDERS DAN ANDEREN **84**
TE VEEL WORDEN HET ER NOOIT **86**
SAMEN STERK **88**
ALS DIEREN OUD WORDEN **90**
ZWEEFVLIEGERS, SLAAPMUTSEN EN HERSENACROBATEN **92**

94 *Dieren en het weer*

ZONDER MOEDERS PARAPLU **96**
JAS AAN, JAS UIT **98**
AFKOELEN IN DE ZOMERHITTE **100**
KEIHARDE BUIEN **102**

104 *Dieren in gevaar*

EEN WERELD ZONDER STOPLICHTEN **106**
GEVAAR IN HET BOS **108**
WEG MET VUILNIS! **110**
ALLES WAAR 'TE' VOOR STAAT... **112**
DUBBELGANGERS, VliegARTIESTEN EN DUIKKUNSTENAARS **114**

116 *Dieren bij jou thuis*

GEVANGENEN OF VRIENDEN? **118**
ONDER WATER ADEMEN **120**
NATUUR IN EEN BAK **122**
KLEINE HUISGENOTEN **124**

FOTOVERANTWOORDING **126**

De ontdekkingsreis begint!

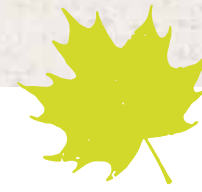
Als kind had ik veel dieren. In een glazen pot in mijn kamer hield ik meelwormen, die zich verpopten en in zwarte kevers veranderden. In mijn oma's elektrische deken broedde ik een kippenei uit, om te kijken of het kuiken mij als moeder zou accepteren. Dat lukte!

Ook was ik altijd op pad in de natuur. Ik kwaakte samen met kikkers en ging ik op onderzoek in het bos om te ontdekken of het er naar wilde zwijnen rook. Later kon ik als boswachter elke dag dieren observeren. Tegenwoordig wonen rondom ons boswachtershuis kippen, geiten, paarden en

kippen. Van hen heb ik veel geleerd. Bijvoorbeeld hoe dierentaal werkt. Dieren zijn heel belangrijk in mijn leven. Omdat er veel spannends over hen te vertellen is, geef ik regelmatig rondleidingen in mijn bos in de Eifel in Duitsland.

Omdat niet ieder kind bij mij op bezoek kan komen, heb ik dit boek geschreven. Hierin vertel ik over de vele dieren die ik ben tegengekomen, in het bos, bij mij thuis of onderweg. Af en toe maak ik een uitstapje naar dieren die verder weg wonen, bijvoorbeeld in de zee. Want ook daarover zijn spannende dingen te vertellen.

Veel van wat je hier leest, kun je in je eigen kamer, buiten voor de deur of tijdens een wandeling ontdekken, zien of zelf proberen. In je eentje, met je ouders of met vrienden. En misschien heb je zin om tussendoor een paar quizvragen te beantwoorden?

Je komt te weten wat er allemaal in de geheime, spannende, gevaarlijke en vrolijke dierenwereld gebeurt. Wist jij bijvoorbeeld dat vissen met luchtbelletjes praten, of waarom het handig is dat vogels eieren leggen? Ik vertel ook waarom regenwormen bang zijn voor regen, hoe kraaien honden plagen en wat je nodig hebt om een slak als huisdier te houden.

Een boek over dieren schrijven is leuk. Maar alleen had ik dat niet voor elkaar gekregen. Vorige zomer zijn Marit, Henrik, Mia, Ludwig, Romy, Justus en Elias op een hele hete dag bij me langs geweest. We hebben samen dieren sporen gevonden, dieren gezien en dingen geprobeerd. Fotograaf Jens Steingässer heeft toen veel foto's genomen. Met Anja Fischer heb ik besproken hoe het boek eruit moest zien. Zij heeft er ook voor gezorgd dat ik geen belangrijke dingen vergat te vertellen. Stefanie Reich heeft de grappige dierentekeningen gemaakt, en Dagmar Herrman heeft tekst, foto's en tekeningen vormgegeven tot een mooi geheel.

Zo, nu kunnen we beginnen. Laten we samen op zoek gaan naar dieren sporen en de dierenwereld ontdekken!

Ik laat in dit boek zien hoe je thuis of buiten dingen kan proberen, maken of onderzoeken. Daar moet altijd een volwassene bij helpen, vooral als er iets geboord of gezaagd moet worden. En denk eraan: ga voorzichtig om met de dieren die je onderzoekt!

*Dieren
bekijken in je
eigen omgeving*

8

OM DIEREN TE BEKIJKEN HOEF JE NIET NAAR DE DIERENTUIN. KLEINE DIEREN VIND JE OVERAL: MIEREN DIE BLOEMEN ZAAIEN, SLAKKEN DIE ALLEEN BIJ NAT WEER NAAR BUITEN DURVEN, OF MUGGENLARVEN DIE IN DE REGENTON WONEN – ER ZIJN VEEL INTERESSANTE DIEREN DIE JE IN JE EIGEN OMGEVING KUNT ONTDEKKEN.

OP EXPEDITIE IN DE TUIN

DIEREN VOELEN ZICH VAAK ERG THUIS IN DE TUIN,
VOORAL ALS DIE EEN BEETJE ROMMELIG IS.
DAAR IS GENOEG TE ETEN EN JE KUNT ER FIJN WONEN.

Als het regent komen de slakken tevoorschijn.

De meeste dieren zijn schuw, vooral de grote. Daarom is het makkelijker om te beginnen met het bekijken van de kleine. Die blijven namelijk heel lang in de tuin – soms hun hele leven – en ze kunnen er niet zo snel vandoor gaan als grote dieren.

Hie Hoe zit dat bijvoorbeeld met mieren? Die kruipen rond op bijna elk grasveld en iedere weg. Daar bouwen ze hun nesten in de aarde, onder tegels of onder dood hout. Van boven zie je alleen kleine zandbergjes, als een soort mini-molshoop. Wees wel voorzichtig, want rode mieren kunnen bijten en steken. Dat is niet gevaarlijk, maar het prikt wel, net zoals wanneer je brandnetels aanraakt. Mieren zijn familie van de bijen en dat die steken, dat weet je wel.

Proefje

Als je eekhoortjes wilt observeren, is een eekhoornkastje echt iets voor jou. Dit voederkastje kun je aan een boom vastmaken. Het heeft aan de bovenkant een klep die eekhoortjes wel kunnen optillen en vogels niet. Anders aten de vogels alles op! Je kunt er vogelvoer in doen, maar noten en zonnebloempitten zijn nog beter. Soms duurt het een paar weken voordat een eekhoortje in de gaten heeft wat voor lekkers er in het kastje op hem ligt te wachten. Dat gaat sneller als je een noot onder de deksel klemt. Als een eekhoortje die weghaalt, ontdekt hij meteen dat hij de deksel kan optillen.

Er zijn nog meer dieren die niet zo prettig zijn om aan te raken: nadat het geregend heeft, ontdek je ineens veel slijmerige naaktslakken in de tuin. Die waren er voor die tijd ook al, maar omdat ze in de zon snel uitdrogen, verstoppen ze zich bij mooi weer onder blaadjes en stenen.

De naaktslak heeft namelijk geen huis dat hem beschermt. Hij durft alleen een stukje te kruipen als het donker of vochtig is.

Vogels kun je vooral in de winter goed observeren, wanneer de bomen en struiken geen blaadjes hebben. In deze tijd van het jaar vinden ze in de velden en de bossen minder te eten. Daarom is het een goed idee als je een vogelhuisje neerzet. Als je dan binnen achter het raam zit, kun je zien hoe de mezen en merels eten. Vogels hebben niet alleen honger, maar ook dorst. Daaraan denken de meeste tuinbezitters in de winter niet. Wanneer alles bevroren is, kunnen de vogels niet meer bij het water van kleine beekjes, sloten of plassen. Ze zijn dus blij als je elke dag een schaal met warm water in de tuin zet. Ze vinden het ook fijn om erin te baden!

In het voorjaar zoeken veel vogels een holletje waarin ze een nest kunnen bouwen. Zo kunnen katten en eekhoortjes niet bij de eieren en de jonge vogeltjes komen. Omdat dit soort holletjes in tuinen niet vaak te vinden zijn, is het fijn als mensen nestkastjes ophangen. Dat zijn kastjes met een gat waardoor de vogel naar binnen kan. Afhankelijk van de grootte van het gat kunnen verschillende vogelsoorten het kastje gebruiken. Voor pimpelmezen moet het een doorsnee van 2,8 cm hebben. Ze kunnen wel in kastjes met grotere gaten, maar dan worden ze verjaagd door sterkere vogels die daar ook in kunnen. Door de koolmezen bijvoorbeeld, met hun mooie zwart-witte kopjes. Die kunnen door gaten die tenminste 3,2 cm groot zijn. Mussen en spreeuwen hebben nog grotere gaten nodig. Als je dus kastjes met gaten van verschillende grootte ophangt, kun je meerdere vogelsoorten bij het broeden bekijken.

Zo'n rommelige steenhoop in de tuin is voor veel dieren een prima woning.

MIERENAFVAL

Groeien bij jullie in de tuin toevallig vergeet-me-nietjes? Dan zul je zien dat die ieder jaar op andere plekken bloeien. Aan het zaad van het vergeet-me-nietje zitten piepkleine knobbeltjes. Mieren vinden die lekker. Ze verzamelen de zaden en brengen die naar hun mierenhoop. Daar knabbelen ze de knobbeltjes eraf en vervolgens brengen ze de zaadjes als afval weer naar buiten. Op zulke mierenvuilnisbelten bloeien dan het jaar erna nieuwe vergeet-me-nietjes.

